

Ověřil jsem si, že zejména u dálkové studujících je při výcviku v topografii úspěšnější postupovat cestou analytickou, tj. vyjít z celkového úkolu a s jednotlivými, dílčími úkony seznamovat posluchače až při jeho řešení.

Na uvedeném příkladě je možno též demonstrovat význam praktické činnosti, jak pro vytváření správných představ, tak pro utvrzování získaných představ v paměti. Posluchači byli s kresbou náčrtu dobře seznámeni teoreticky (individuálním studiem a na konzultacích) i prakticky (v soustředění). V případech, kde teoretická průprava byla doplněna nejen praktickým cvičením za vedení konzultátora, nýbrž ještě s a m o s t a t n o u p r a c í bez řízení konzultátorem, jsou výsledky podstatně lepší. Předpokládám, že tam, kde jsou nebo budou pro to vhodné podmínky, měli bychom zavádět postup přednáška — cvičení — s a m o s t a t n á p r á c e důsledně. Především však je třeba v experimentálních oborech přejít od tradičních přednášek k p ř e d n á š k á m p r a c o v n í m, jež jsou další, vyšší formou přednášek s demonstracemi.

MARIE MUCHOVÁ

KVALIFIKACE UČITELŮ ZEMĚPISU NA DEVÍTILETKÁCH V 10 VYBRANÝCH OKRESECH V ČESKÝCH ZEMÍCH

Účastnila jsem se jako člen pracovního kolektivu Ústavu dálkového studia učitelů na UK průzkumu, zaměřeného ke zhodnocení stavu a perspektiv dálkového studia učitelů základních devítiletých škol v Českých zemích, a vybrala jsem z materiálů této akce údaje o tom, jak vypadá vyučování zeměpisu na těchto školách z hlediska kvalifikace učitelů tohoto předmětu k 1. září 1961. Výzkum byl proveden v 10 náhodně vybraných okresech (Praha 8, Kutná Hora, Mladá Boleslav, Most, Prachovice, Jindřichův Hradec, Žďár, Blansko, Hodonín, Frýdek-Místek) a sebrané údaje byly osobně ověřovány přímo v terénu, takže zpracované hodnoty lze považovat za věrohodné. Předběžné výsledky tohoto šetření ukazují, že získané závěry z těchto okresů je možno zevšeobecnit: ukazuje se totiž, že v základních sledovaných ukazatelích jsou jednotlivé okresy homogenní.

Celkem tento dílčí výzkum zahrnul údaje o 979 učitelích devítiletěk, kteří mají nějaký vztah k vyučování zeměpisu. Z tohoto počtu vyučuje zeměpisu 735 učitelů (360 kvalifikovaných a 375 bez aprobace pro zeměpis). Za nekvalifikované pro zeměpis jsou považováni ti učitelé, kteří buď nemají žádnou aprobaci, nebo — pokud jsou aprobováni z jiných předmětů — vyučují zeměpisu neodborně, pouze pro doplnění úvazku.

Převahu mají ženy, které se podílejí na výuce 56,2 %, muži pouze 43,8 %. Feminizace převládá ve skupině nekvalifikovaných (73,3 % žen), kdežto mezi aprobovanými učiteli zeměpisu mírně převažují muži (54,6 %). Ještě nápadnější rozdíly mezi počtem mužů a žen jsou v různých věkových kategoriích. Tak ve skupině nejmladších učitelů (do 25 let) je plných 90,3 % žen (mezi aprobovanými 80,4 % a mezi neaprobovanými 93,8 %), kdežto převaha mužů se projevuje až u starší učitelské generace — v kategorii 46—50 let je jich 57,5 %, v kategorii 51—55 let 52,4 % a v kategorii 56 let a starších představují již 83,8 %, poněvadž zde již jsou ženy ve věku penzionování.

Rozdělujeme-li učitele zeměpisu z těchto vybraných okresů do věkových skupin, bez ohledu na to, jde-li o muže či ženy, pozorujeme největší četnost u skupiny nejmladších ročníků (do 25 let), kterých je 23,1 %, dále je 13,5 % zastoupena skupina 26—30 let a pak následují skupiny 51—55, 46—50, 41—45, 31—35, 36—40, a nejméně četná je skupina nejstarších.

věková skupina	počet učitelů	%
—25	226	23,1
26—30	132	13,5
31—35	103	10,5
36—40	99	10,1
41—45	105	10,7
46—50	120	12,2
51—55	126	12,9
56—	68	7,0
Σ	979	100,0

Zajímavý je pohled na délku učitelství praxe. Z učitelů aprobovaných pro zeměpis převažují dlouholetí praktici (21—30 let ve škole), kterých je 29,4 %. Z učitelů neaprobovaných má pochopitelně převahu skupina s praxí malou a nejmenší (4—10 let praxe — 36,2 % a 0—3 roky praxe — 35,2 %).

léta učitelství praxe	kvalifikovaní	%	nekvalifikovaní	%
0— 3	58	9,6	132	35,2
4—10	98	16,2	136	36,2
11—20	148	24,5	56	15,0
21—30	178	29,5	29	7,7
31—	122	20,2	22	5,9
Σ	604	100,0	375	100,0

U kvalifikovaných učitelů jsem zjišťovala způsob, jakým kvalifikace dosáhli: převládá dosud skupina, jež získala kvalifikaci tzv. odbornými zkouškami způsobnosti (pro bývalé měšťanské školy) — je to 56,6 %. Odbory představovaly vždy aprobaci pro celou skupinu předmětů (získal-li někdo — a byli takoví — dva či více odborů, měl kvalifikaci až pro 8 předmětů). To vysvětluje, proč z této skupiny kvalifikovaných zeměpisců 44,8 % zeměpisu neučí. Tito učitelé mají totiž možnost kvalifikovaně naplnit svůj úvazek jinde než v zeměpise.

Podíl na výuce zeměpisu u kvalifikovaných učitelů, kteří získali aprobaci pro zeměpis:

počet týdenních vyučovacích hodin zeměpisu	před státní zkušební komisí	na VPŠ nebo pedagogických fakultách	pro 3. stupeň na UK nebo VŠP
0	46,2 %	32,4 %	30,5 %
1— 3	13,2 %	18,9 %	17,4 %
4— 9	30,4 %	35,2 %	32,6 %
10—15	9,0 %	12,5 %	17,4 %
16—	1,2 %	1,0 %	2,1 %
Σ	100,0 %	100,0 %	100,0 %

V souhlase se skutečností, že u kvalifikovaných učitelů převládají muži starších ročníků, je možno z podílu mužů a žen již předem usuzovat na stáří učitelů v jednotlivých skupinách, poněvadž oba jevy jsou ve vzájemné korelaci.

U neaprobovaných učitelů zeměpisu byl sledován vztah k dálkovému studiu. Překvapivé je procento těch, kteří vůbec nehodlají dálkově studovat ani jiným způsobem získat aprobaci: je jich 55,7 %. Toto číslo je ovšem nutno snížit o ty

učitele, kteří sice zeměpisu vyučují nekvalifikovaně, ale jen z nutnosti, poněvadž jsou aprobováni pro jiné předměty. Z celkového počtu neaprobovaně vyučujících je takových případů 29 %. Dalšíh 18,7 % hodlá v budoucnosti dálkově studovat, 23,2 % studuje v současné době a 2,4 % učitelů studium již začalo, ale nedokončilo. Je tedy zřejmé, že ze současného stavu téměř čtvrtina učitelů dálkově studuje a dalších téměř 20 % se k dálkovému studiu chystá; to tedy znamená, že téměř polovina učitelů ze sledovaného počtu neaprobovaných projde dálkovým studiem. Uvážíme-li, že ze všech aprobovaných učitelů získalo dálkovým studiem aprobaci 15,7 %, vidíme, jak důležité úkoly dálkové studium čekají.

Výsledky výzkumu ukazují, že kvalita vyučování zeměpisu na školách I. cyklu trpí dosud tím, že předmět není obsazován kvalifikovanými silami. Setkáváme se často s názorem, že zeměpisu může učit každý, a proto bývá jeho vyučování přidělováno buď zcela neaprobovaným učitelům nebo učitelům s jinou aprobací (51,1 %), zatímco naopak mají aprobovaní zeměpisíci převážnou část svého úvazku zaplněnu jinými předměty než zeměpisem, ba dokonce 40,4 % aprobovaných zeměpisců svému předmětu nevyučuje vůbec.

FRANTIŠEK PINC

ROZŠIŘUJÍCÍ UČIVO O VLASTNÍM KRAJI PRO ŠKOLY V SEVEROČESKÉM KRAJI

Usnesení ÚV KSČ o těsném spojení školy se životem a o dalším rozvoji výchovy a vzdělání v ČSSR dalo školní výchově nový konkrétní cíl odpovídající společenským potřebám revolučního přechodu do socialistické a komunistické epochy. Z něho vychází nové pojetí obsahu našeho školství a jeho přestavba, nové učební osnovy, které vedou k uskutečňování komunistické výchovy a všestranného hlubokého vzdělání. Ukládají učitelům i autorům nových učebnic, aby přísně dbali na pedagogickou a psychologickou přiměřenost věku žáků a aby uplatňovali takové metody a formy práce, při nichž se nejvíc rozvíjí aktivita žáků. V zeměpise posilují zřetel k otázkám hospodářským a společenským a věnují více pozornosti poznání užšího regionu, v němž žáci žijí a o němž si prohlubují vědomosti i soustavou školních vycházek, výletů a exkurzemi do výrobních podniků.

Mezi úkoly, na něž je nutno soustředit pozornost při uskutečňování usnesení ÚV KSČ, uvádí Severočeský KNV ve svých závěrech ze zasedání v dubnu 1959: „Princip spojení teorie s praxí uplatňovat důsledně v celém výchovně vzdělávacím systému školy a vycházet přitom z určitých zvláštností kraje daných jeho průmyslovou a zemědělskou ekonomikou.“

Zeměpis je předmět vysoce politický a výchovný, zabývá se současným hospodářským a sociálním stavem každé země a vede ke srovnávání s poměry u nás. Vhodné doplňování učiva regionálními poznatky a srovnávání se známým prostředím z okolí žáka učivo konkretizuje, žáky upoutá i aktivizuje. O domácích věcech se mluví v rodinách a v místním rozhlasu i v okresním a krajském tisku. To otevírá i srdce žáků, dává učitelé velkou příležitost k výchovnému působení. Domov je měřítkem pro všechno vzdálené, obecné, abstraktní.

Abý učitel vhodně, působivě a úspěšně využíval místního regionu ve své školní práci, k tomu jej potřebuje důkladně znát. Přitom musí mít stále na paměti základní pojetí celé školy, vědomí společenských potřeb dnešní mládeže, která brzy svou aktivní činností dovrší velkolepé dílo proměny společenského řádu a bude se uplatňovat a vyžívat v epoše komunismu. Povrchní, verbální vědomosti by se jevily jako nepotřebná veteš. Hluboké a trvalé znalosti, dosahující až k problémům